

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Egyptian Arabic in the seventeenth century : a study and edition of Yusuf al-Magribi's 'Daf al-isr an kalam ahl Misr'

Zack, E.W.A.

Publication date

2009

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Zack, E. W. A. (2009). *Egyptian Arabic in the seventeenth century : a study and edition of Yusuf al-Magribi's 'Daf al-isr an kalam ahl Misr'*. LOT.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Deze studie heeft als onderwerp het boek *Daf al-iṣr ‘an kalām ahl Miṣr*, “het verwijderen van de last van de spraak der Egyptenaren”, van de Egyptische auteur Yūsuf al-Mağribī. Dit boek werd geschreven in 1606. In hoofdstuk 1 worden al-Mağribī’s achtergrond, opleiding, carrière en persoonlijke leven beschreven. Hij werd geboren in de jaren ’60 van de zestiende eeuw. Zijn familie was van Noord-Afrikaanse afkomst en woonde in de Ibn Ṭulūn-wijk, die populair was onder Noord-Afrikaanse emigranten. Al-Mağribī kwam uit een familie van handwerklieden, maar wist zich door zelfstudie en het volgen van lessen aan de Azhar op te werken tot geleerde. Hij kende Perzisch en Turks en vertaalde naar eigen zeggen enkele werken van deze talen naar het Arabisch. Er zijn slechts drie werken van al-Mağribī bewaard gebleven:

- *Tahmīs Lāmīyat ibn al-Wardī*, een bewerking van de *Lāmīyat al-iḥwān wa muršīdat al-ḥillān*, een religieus gedicht van Abū Ḥafṣ ‘Umar b. al-Muẓaffar b. al-Wardī (1290–1349);
- *Buğyat al-arīb wa ġunyat al-adīb*, een werk over uiteenlopende onderwerpen, bedoeld als hulp bij het componeren van poezie;
- *Daf al-iṣr ‘an kalām ahl Miṣr*, een woordenboek van Egyptisch-Arabisch woorden en uitdrukkingen.

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van het enige bewaard gebleven manuscript van *Daf al-iṣr*, dat zich bevindt in de bibliotheek van de Universiteit van St. Petersburg (MS OA 778). Het manuscript in zijn huidige staat is slechts de helft van het oorspronkelijke manuscript; de andere helft is in de loop der eeuwen zoek geraakt. Het manuscript werd in de 19^e eeuw naar Rusland meegenomen door de Egyptische geleerde Muḥammad ‘Ayyād al-Ṭanṭāwī (1810–1861), hoogleraar Arabisch aan de Universiteit van St. Petersburg, die zijn manuscriptencollectie naliet aan de universiteit. De oorspronkelijke titel van het boek was *al-Faḍl al-‘āmm wa-qāmūs al-‘awāmm*, “Het algemeen nut en het woordenboek van het volk”, maar deze werd in de loop van het schrijfproces veranderd in *Daf al-iṣr ‘an kalām ahl Miṣr*.

Hoofdstuk 3 beschrijft al-Mağribī’s redenen voor het schrijven van *Daf al-iṣr*: het verdedigen van het Egyptische dialect tegenover taalpuristen en het bestuderen van het beroemde woordenboek *al-Qāmūs al-muḥīṭ* van al-Fīrūzābādī (1329–1415). Hierbij werd al-Mağribī beïnvloed door het *Laḥn al-‘awāmm* (“taalfouten van het volk”) genre. *Daf al-iṣr* was op zijn beurt weer de inspiratie voor Ibn Abī al-Surūr’s (±1589–1653?) *al-Qawl al-muqtaḍab fīmā wāfaqa luġat ahl Miṣr min luġāt al-‘arab* “De verkorte spraak betreffende dat wat overeenkomt in de taal

Samenvatting

van de Egyptenaren met de taal van de Arabieren”. Ibn Abī al-Surūr liet alle lemmata weg die geen Klassiek-Arabisch wortel hadden, wat zijn werk aanzienlijk minder waardevol maakt voor de bestudering van het Egyptische dialect. In 1968 werd *Daf al-iṣr* gepubliceerd als facsimile-editie met een inleiding en indices van de hand van ‘Abd al-Salām Aḥmad ‘Awwād, maar een editie van het manuscript was nog niet eerder verschenen.

Hoofdstuk 4 beschrijft de poëzie in *Daf al-iṣr*. Er zijn een groot aantal *mawāwīl* van de hand van Yūsuf al-Mağribī. Een *mawwāl* is een niet-klassieke versvorm bestaande uit vier regels, waarvan de laatste regel steeds eindigt met hetzelfde woord, dat echter iedere keer een andere betekenis heeft. Er zijn ook een aantal gedichtjes naar aanleiding van een *taṭlīl*, een woord dat met *a*, *i* of *u* gelezen kan worden. Verder is er een groot aantal versregels van bekende dichters zoals al-Mutanabbī, die geciteerd werden om het gebruik van een bepaald woord te demonstreren.

Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de vele aspecten van het dagelijks leven die in *Daf al-iṣr* aan bod komen. Er zijn vele lemmata die betrekking hebben op eten en drinken, drugs en tabak, medicijnen, spelletjes, kleding en juwelen en huishoudelijke artikelen. Vooral de informatie die al-Mağribī geeft over tabak is zeer interessant, aangezien tabak in 1604, slechts twee jaar voor het schrijven van *Daf al-iṣr*, voor het eerst werd ingevoerd in Egypte.

Hoofdstuk 6 bespreekt de verschillende taalkundige aspecten van het Egyptisch-Arabisch aan het begin van de zeventiende eeuw. Gezien zijn achtergrond, kunnen wij ervan uitgaan dat al-Mağribī de volkstaal van het Cairo van toen weergeeft. Het eerste aspect dat besproken wordt, is de orthografie die gehanteerd wordt door al-Mağribī. Deze wijkt in verschillende punten af van de gebruikelijke orthografie van het Klassiek Arabisch. Vooral de schrijfwijze van de *hamza* is sterk afwijkend en vrij willekeurig. De paragraaf over de fonologie toont aan dat de *q* en *ğ* hoogst waarschijnlijk uitgesproken werden als /ʔ/ en /g/ in Cairo, een onderwerp dat al lange tijd een punt van discussie is onder de specialisten. De inderdentalen waren in die tijd al verdwenen uit het dialect van Cairo. Andere interessante aspecten zijn emfase, metathese, de verkorting van lange klinkers en pausaal-*imāla*. In de paragraaf over morfologie wordt aangetoond dat de klinker van het prefix van het imperfectum *i* was en dat het prefix van stam V, VI en de vierradikalige werkwoorden *it-* was, zoals tegenwoordig. Ook de distributie van de klinkers binnen de tweede en vijfde stam en de vierradikalige werkwoorden was gelijk aan de huidige situatie. De demonstrativa waren *da*, *di* en *dwlḥ*, maar er was ook een demonstrativum *dillā*, dat in *Daf al-iṣr* alleen voorkomt in combinatie met *mā* (*mā dillā*) en kennelijk vrij snel daarna in onbruik raakte. Wat betreft de

Samenvatting

vraagwoorden is *anā* “welk” interessant, omdat het een voorloper is van het moderne *āni*. De informatie over de syntaxis is spaarzaam, aangezien de voorbeeldzinnen in *Daf al-iṣr* altijd kort zijn en veel invloeden van het Klassiek Arabisch bevatten. Toch kunnen er een aantal conclusies worden getrokken. Wensen werden uitgedrukt door perfectum + onderwerp (= verbum + subject zoals in Klassiek Arabisch) of door onderwerp + imperfectum (= subject + verbum zoals in modern Egyptisch-Arabisch). Het partikel *dann* werd gebruikt om continuïteit uit te drukken, evenals het participium *ʿāʿid* (letterlijk “zittend”). Al-Mağribī vermeldt dat in het Jemenitisch het woord *šā*, oorspronkelijk een perfectum met de betekenis “willen”, de functie van prefix voor het futurum had gekregen, zoals het nu nog steeds gebruikt wordt in Jemen. In de paragraaf over het vocabulair wordt aandacht besteed aan de woorden en uitdrukkingen die kenmerkend waren voor verschillende klassen, zoals handwerklieden, vrouwen en kinderen, en sprekers van andere Arabische dialecten. Er wordt beargumenteerd dat 64% van de in *Daf al-iṣr* genoemde lemmata nog steeds in het hedendaagse Egyptisch-Arabisch gebruikt worden. Andere woorden komen tegenwoordig alleen nog in het Modern Standaard Arabisch voor (21%), waren nog in gebruik in de 19^e/begin 20^e eeuw maar zijn sindsdien in onbruik geraakt (3%), kunnen nog wel in andere Arabische dialecten worden gevonden, maar niet in het Egyptisch (2%), zijn alleen maar te vinden in Dozy's woordenboek, dat ook Middel-Arabisch bevat (3%), of komen tegenwoordig alleen nog maar in Perzisch of Turks voor (1%). 6% van de in *Daf al-iṣr* genoemde woorden werden in geen enkel naslagwerk teruggevonden. Tenslotte worden enkele voorbeelden genoemd van de semantische veranderingen die in sommige gevallen hebben plaatsgevonden.

Wat *Daf al-iṣr* zo interessant maakt, is dat het een van de weinige bronnen voor het Egyptisch-Arabisch uit deze periode is. Twee andere bronnen zijn *Nuzhat al-nufūs wa-muḍḥik al-ʿabūs* van ʿAlī Ibn Sūdūn al-Bašbūḡānī (1407-1464), beschreven door Arnoud Vrolijk, en *Hazz al-quḥūf bi-šarḥ qaṣīd ʿAbī Šādūf* (geschreven in 1686) van Yūsuf al-Šīrbīnī (17^e eeuw), beschreven door Humphrey Davies. *Daf al-iṣr* vult de lacune van meer dan twee eeuwen tussen deze twee werken en is daarom een zeer belangrijke bron voor het Egyptisch-Arabisch in de Ottomaanse periode. Wat *Daf al-iṣr* echter werkelijk uniek maakt, is het feit dat het de eerste poging was om het Egyptische dialect op een serieuze, wetenschappelijke manier te bestuderen, in plaats van het belachelijk te maken of te bekritisieren.